

HÁROM KORSZAK

Josip Broz Tito összegyűjtött művei 1.
Forum, Újvidék, 1979.

Josip Broz Tito műveiből, beszédeiből és cikkeiből jelent meg már régebben is gyűjteményes kiadás. Ez a sorozat azonban csupán a felszabadulás után megjelent cikkeket és elhangzott beszédeket, interjúkat ölelte fel, s így bizonyos hiányérzet maradt az olvasóban a háború előtti időkre vonatkozóan. Mert Josip Broz nem csupán azóta foglalta írásba, fogalmazta meg a munkásmozgalom eseményeivel kapcsolatos gondolatait, amióta a felszabadult Jugoszlávia élén áll, hanem írásai, amelyek közül a legtöbb névtelenül vagy fedőnévvel jelent meg a régi munkássajtó hasábjain, vagy pedig teljesen névtelenül olvadt bele felhívások, kiáltványok, jelentések vagy egyszerű jegyzetek formájában az illegálitással küszködő munkásmozgalmi, forradalmi életbe, korszakot jelzően jelentkeznek már abban az időben is, amikor Josip Broz még pártvezető sem volt, hanem a forradalom egyszerű munkásaként tevékenykedett és harcolt az azóta valóságá vált jövőért, a dolgozó nép uralmáért. Aztán fokozatosan belekerült a párt- és szakszervezeti élet forgatagába, és itt is, ott is megjelenő írásai, a munkásélet mindennapjairól, az embertelen kizsákmányolásról adott híradásai, valamint a pártmunkával kapcsolatos fogalmazványai, a sokszor másod- vagy többedmagával együtt készített felhívások, jegyzőkönyvek, határozatok stb. egyre inkább útjelző kilométerkövekként jelentkeznek a jugoszláviai munkásmozgály forradalom felé vezető, igaz, kezdetben göröngyös, de egyre öntudatosabb útján.

Mondom, mindezek a régi írások, fogalmazványok hiányoznak a Tito-művek eddig megjelent gyűjteményes kiadásából. Ez a körülmény arra indította a JKSZ elnökségét, hogy Tito nyolcvanadik születésnapja alkalmából elhatározza Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek tudományos kritikai kiadását, hogy a nagy nyilvánosság megismerkedhessen azokkal a régi művekkel is, amelyek mindmáig ismeretlenek maradtak előtte. És hozzá kell tenni, hogy ez a nagyjából máig ismeretlen időszak meglehetősen hosszú, hiszen 1926-ban kezdődik, amikor megjelentek a munkásmozgalmi lapok hasábjain első cikkei, tudósításai, és lényegében egészen a háború végéig, a forradalom és a felszabadító harc győzelmes befejezéséig tart, vagyis szinte két teljes évtizedet ölel fel, s már ennek az időnek a hosszúsága és az e közben megjelent írások, fogalmazványok nagy száma is hozzájárul ahhoz, hogy még világosabb kép alakuljon ki az olvasók előtt arról, hogy milyen hatalmas szerepet is töltött be jelenlegi elnökünk történelmünk múltbeli alakulásában.

A vállalt munka természetesen sok-sok nehézséget vetett fel, és egyáltalán nem volt könnyű feladat. Erről tanúskodik már az az egyszerű tény is, hogy a határozat megszületése óta immár hét esztendő telt el, mire napvilágot láthatott — magyar nyelven is — a gyűjteményes kiadás első kötete, sőt a szerbhorvát nyelvű első kötet megjelenéséhez is öt esztendőre volt szükség. A teljes kiadás anyaga voltaképpen három időszakra oszlik. Ezek közül az első az előkészítés időszakát öleli fel, melyre a párt kiépítésével kapcsolatos forradalmi tevékenység, a mutatkozó frakcióskodás el- leni harc és az osztályharc kibontakozása jellemző. A második időszakra

tartozik a népfelszabadító háború és a népi forradalom ideje. És végül a harmadik időszak a ma társadalmának a háború utáni építését öleli fel. A három időszak közül az első a legszegényebb a fellelhető cikkek és fogalmazványok tekintetében, a legbőségesebb pedig a háború utáni, amelyben ma is benne élünk. A gyűjteményes kiadásnak a most magyar nyelven is megjelent első kötete az első időszak két esztendejét öleli fel, mégpedig 1926 májusától 1928 augusztusáig.

Hogy milyen körülmények között íródnak az ebben az időszakban született cikkek és más fogalmazványok, arra vonatkozóan választ kaphatunk már Josip Broz Titónak a kötethez írt bevezetőjéből is. Tito akkor kezdett írni, amikor munkás volt a kraljevicai hajógyárban, majd pedig Smederevska Palankán dolgozott. Mint munkásnak adott volt a témája: a munkásosztály életéről és küzdelmeiről számolt be a munkásmozgalmi lapokban. Később aztán, amikor Zágrábba került, és tagja lett a városi és tartományi vezető testületeknek, írásbeli művei már túlhaladtak az egyéni szinten, és már nem csupán a maga nevében szólalt meg, hanem a különféle jegyzetek, jelentések, beszámolók, kiáltványok stb. megfogalmazásával, illetve néha ezeknek megfogalmazásában való nagyarányú, sőt döntő közreműködésével a vezető testületek nevében szólt, és vetette papírra a mozgalom irányításával kapcsolatos legfontosabb feladatokat és felméréseket. Folytatta az írást még a fegyház falai között is, amikor a nép ellenségei kiszakították a forradalmi mozgalomból. 1934-től kezdve pedig, amikor már részese volt az egész jugoszláviai párt irányításának, sőt a párt élére került, mint annak kipróbált és tapasztalt vezetője, új forradalmi szerepe természetesen rányomta bélyegét írásainak jellegére is. A későbbiek során pedig, amikor a felszabadító harc idején irányította a megszállók és belső ellenségek elleni harcot, amikor az események sodrában gyorsan kellett reagálni a történetekre, megint csak Tito írásai jelentettek szilárd fonalat a harc irányításában. És így volt ez a felszabadulás után, az országépítés kezdetén, a Tájékoztató Iroda mesterkedéseivel szemben kifejtett ellenállásban, az országépítés kérdéseiben és a munkásönigazgatás szilárd rendszerének kiépítésében is.

Mint már említettem, a Josip Broz Tito egész életművét felölelő gyűjteményes kiadásnak az összeállítása egyáltalán nem egyszerű feladat. Igen kiterjedt kutató jellegű előmunkálatokra volt szükség ahhoz is, hogy összeálljon a sorozat első kötete. Ennek a munkának alapjait képezte a könyvtárak és levéltárak anyagának alapos átnézése. Ezzel kapcsolatban pedig nagy nehézségeket okozott az a sajnálatos körülmény, hogy a háború folyamán erősen megkárosodott mindezeknek az intézményeknek az anyaga. Régi akták, régi újságok egyszerűen elvesztek, ma már nyomukat sem lehet találni. Így aztán bármennyire lelkiismeretes volt a kutatómunka, a feltárt anyag mégsem lehetett teljes, s ez vonatkozik a sorozat első kötetére is. A kutatást megnehezítette továbbá a háború előtti évek munkásmozgalmi harcában eszközölt konspiráció, az álnévek, fedőnevek használata, sőt az írások névtelen megjelentetése. Továbbá még a háború folyamán is sok pártdokumentum rejtjelekkel készült. Ezt először is meg kellett fejteni, és közülük kiválogatni a Josip Broz Tito nevéhez fűződőket. A kutatóknak nem is csupán a jugoszláviai könyvtárak és levéltárak anyagát kellett átnézniük, hanem ki kellett terjeszteniük munkájukat külföldi könyvtárakra, levéltárakra, külföldi munkáslapokra és folyóiratokra, s mindehhez hozzá kell tenni azt is, hogy Josip Broz ezekben az időkben, írásait közölve, több mint 25 különböző fedőnevet használt. Mindezt tekintetbe véve, megérthetjük, hogy a hatalmas odaadással és lelkiismeretességgel végzett munka ellenére sem sikerült nyomára bukkanni Tito minden egykori munkájának.

S ha mindezt szem előtt tartjuk, akkor valóban az elismerés hangján kell megemlékeznünk a végzett munka immár láthatóvá vált, kezünkbe került eredményéről, szép kiállítású első kötetéről, amelyet egy számos tagból álló kiadó bizottság és szerkesztő bizottság rendezett sajtó alá, dr. Pero Damjanović fő- és felelős szerkesztő irányításával. A kötet anyagát Garai László, Magossy László és Saffer Pál ültette át magyar nyelvre.

Minden bizonnyal érdemes néhány szóval megemlékezni ennek az időszaknak Josip Broz által írásba foglalt problémáiról, eseményeiről. Találhatunk például egy beszámolót egy kraljevicai május elsejéről, a kraljevicai hajógyári körülményekről, tudósításokat a Smederevska Palanka-i Jasenica vagonygyárból. Egy írás magáról a sajtóról szól mint agitációs esz-közlőről, egy másik a lakatosmunkások helyzetéről, több írás különböző üzemek problémáiról számol be. A levéltári anyag mellett legtöbb írás az Organizovani radnik hasábjain jelent meg. A levéltári anyagban megtalálhatjuk például a Jugoszláv Bőrfeldolgozó Ipari és Kisipari Munkások Szövetsége tagozatainak kimutatását a taglétszámról és a szervezett sztrájkj-ról, továbbá a jelentést a zágrábi Sila vállalatban dolgozó fémmunkások sztrájkjáról. Tanulmányozhatjuk a JKP 1928 februárjában tartott zágrábi helyi értekezletének határozati javaslatát, a helyi bizottság munkatervét, a helyi pártértekezlet 1928. évi határozatait, a koprivnicai rendőri erőszakról szóló beszámolót, és sok-sok más felhívást, értesítést, határozatot és természetesen a különböző fedőnév alatt megjelent újságcikkeket.

A kötet gazdag anyagát a bőséges lábjegyzetek mellett további értékes anyagok egészítik ki. Ezek közé tartoznak a függelékben felsorolt dokumentumok, amelyek újsághírek, rendőrségi jelentések, törvényszéki akták, különböző jegyzőkönyvek, meghatalmazások, elismervények, hatósági jelentések, régi rendőrkapitánysági feljegyzések stb. idézésével dokumentálják Josip Broz Tito kiterjedt forradalmi munkásságát. Az időrendi mutató pedig a kötetben felölelt két éves időszaknak Tito életére vonatkozó fontos dátumaira vonatkozó rövid emlékeztetőket öleli fel, kiegészítve Josip Broz Tito előző, 1926-ig terjedő életrajzi adataival is. És végül a kötet anyagába tartozik egy részletes névmutató, a benne szereplő földrajzi és személynevek ismertetésével, valamint a Tito életével kapcsolatos fényképek és faksimilék egész serege is.

A megjelent első vaskos kötet anyaga, ha a gátló körülmények között nem sikerült is egészen teljessé tenni, élénk tár mindent, ami ma még fellelhető Josip Broz Tito írásban kifejtett munkásságára vonatkozóan, s így valóban hézagpótló mű politikai irodalmunkban. Ennek a kétségtelenül nagy figyelmet érdemlő kutatómunkának az elismerése jegyében várjuk a sorozat további köteteinek megjelenését is.

KOLOZSI TIBOR

A MUNKÁSMOZGALOM INDULÁSA SZABADKÁN

KALMAN PETKOVIČ: *Burna setva.*

Radnički univerzitet „Veljko Vlahović”, Subotica, 1979.

Tartományunk könyvpiaca felé fordulva örvendetes jelenség, hogy kiadóházaink egyre több figyelmet fordítanak munkásmozgalmunk múltjának feltárására. Nem egy írónk arccal fordult a letűnt évtizedek felé: esztendőnk óta dolgozik s éppen éveinkben érik be a termés. Hangyaszorgalmú munkára van itt szükség, hogy a feudokapitalizmus korában megjelent polgári lapokból és munkásmozgalmi lapokból, folyóiratokból, könyvek-ből, levéltári anyagból, a polgári elkendőzés nagy gubancából előkerüljenek azok a töredékes adatok, amelyek a felszín alatt sínylődd s onnan feltörni készülő ipari és mezőgazdasági munkások szervezkedési kísérleteit bemutassák. Igen, de úgy kerüljenek elő ezek az apró mozaikok, hogy lehulljon róluk minden, amit az idő akkori „szmogja” rájuk rakott. Tehát annak, aki erre a munkára vállalkozik, úgy kell hozzáállnia, akár a ré-